

Інноваційні процеси**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ
АКТИВНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ****Черноіванова Г. С.**

Вступ. Перманентний та своєчасний моніторинг складових та факторів розвитку інноваційного клімату та інноваційної спроможності промислових підприємств в Україні, побудова ефективної інноваційної політики щодо стимулювання та мотивації впровадження інструментів й механізмів удосконалення інноваційної діяльності та інноваційності праці робітників є актуальною науково-практичною проблемою побудови конкурентоспроможної економіки.

Зростання зацікавленості вітчизняних та зарубіжних вчених до питань стану інноваційної діяльності та інноваційної праці та виявлення основних тенденцій їх розвитку та процесу оцінювання на мікрорівні простежується в наукових працях [1-4]. Так автори роботи [1] розглядають аналітичну ретроспекцію стану й умов інноваційної діяльності. Ткаченко А.М., Дробецька Т.О. [2] пропонують оцінювати інноваційний потенціал та інноваційну активність підприємства з метою удосконалення механізму управління інноваційної діяльності підприємств. Автори у роботі [3] для оцінки внутрішнього мікросередовища інноваційного розвитку виділяють індикатори інноваційної діяльності. Але слід зазначити, що приведені автори залишають поза увагою особливості оцінювання внутрішнього мікросередовища, що впливає на розвиток інноваційної діяльності та інноваційної праці підприємств. Це свідчить про актуальність розробки підходу до оцінювання інноваційної активності сучасних підприємств.

Метою статті обрано формування підходу до оцінювання інноваційної активності на підприємстві.

Для досягнення поставленої мети дослідження визначено такі наукові завдання:

1) побудувати логіку процесу оцінювання інноваційної активності на мікрорівні;

2) виділити фактори мікросередовища, що впливають на інноваційну активність підприємства;

3) обґрунтувати концептуальні засади до оцінювання інноваційної активності на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки в економічній літературі [1-4] відсутня чіткість у визначенні підходу до оцінювання інноваційної активності на підприємстві, було сформульовано такі концептуальні положення до оцінювання інноваційної активності на сучасному підприємстві.

По-перше, аналіз економічної літератури, використання досліджень міжнародної бізнес-школи INSEAD [5], даних державної служби статистики України з питань забезпечення інноваційної праці [6], дозволили побудувати наступну логіку процесу оцінювання інноваційної активності на підприємстві (рис. 1).

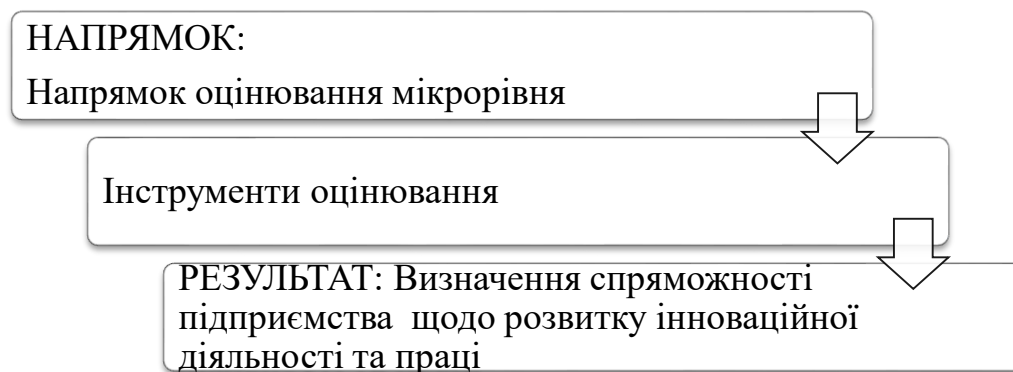

Рис. 1. Схема логіки процесу оцінювання інноваційної активності на підприємстві

По-друге, для оцінки й аналізу внутрішнього мікросередовища використовуються індикатори розвитку підприємств та організацій, що займаються інноваційною працею та індикатори фінансування інноваційної

активності підприємств.

По-третє, напрямок оцінювання мікрорівня розвитку інноваційної активності пропонується досліджувати за допомогою показників:

- 1) кількість наукових організацій та підприємств;
- 2) джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств;
- 3) впровадження інновацій на промислових підприємствах.

По-четверте, у результаті оцінювання кількості наукових організацій та підприємств було зроблено такі висновки.

Кількість наукових організацій та підприємств. Упродовж 2017 р. наукові дослідження і розробки (далі – НДР) в Україні виконували 963 організації, 45,8% з яких відносилися до державного сектору економіки, 39,0% – підприємницького, 15,2% – вищої освіти. Динаміка кількості організацій, які здійснюють наукову діяльність за період 1991-2017 роки представлена на рис. 2.

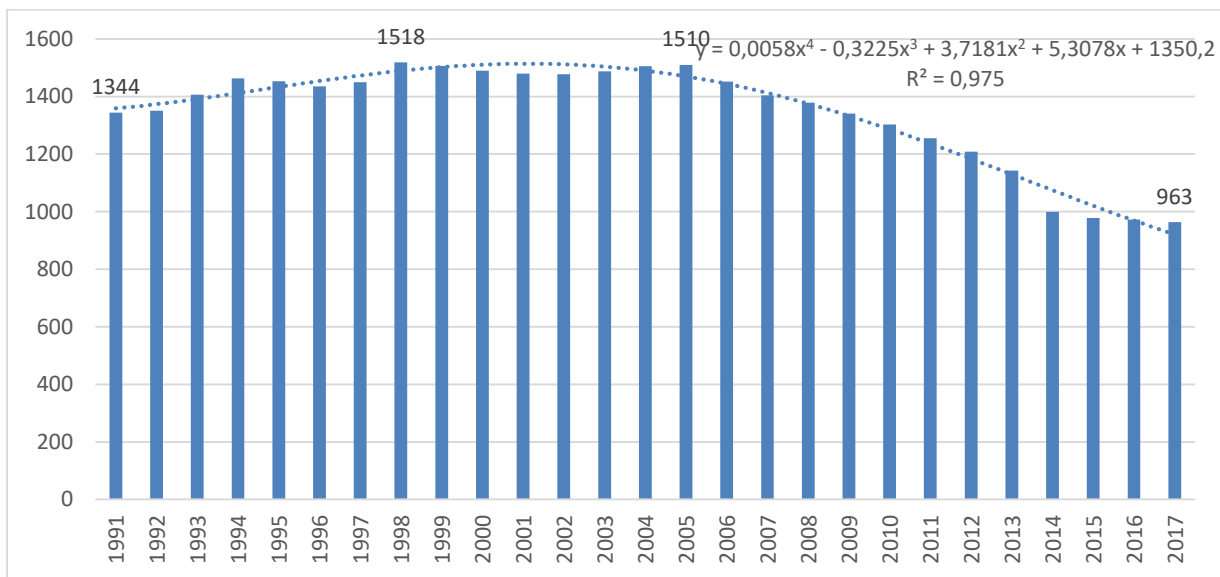

Рис. 2. Кількість організації, які виконують наукові дослідження й розробки за період 1991-2017 роки [7]

З 1991 року по 2005 рік тенденція кількості підприємств, що здійснюють наукові дослідження і розробки, має стабільно-високий характер, однак починаючи з 2006 року їх кількість поступово зменшується. В 2017 році в

порівнянні з 2006 роком їх кількість зменшилась на 489 одиниць, а в порівнянні з 1991 роком на 28,3%. Найбільша кількість підприємств за період 1991-2017 роки була зафіксована в 1998 році (1518), а найменша в 2017 році (963 підприємства). Побудова модель підтверджує той факт, що в подальшому, на жаль, негативна тенденція зменшення кількості організацій, що здійснюють наукову діяльність продовжиться. Це свідчить про суттєву негативну зміну інноваційного клімату в країні та неефективне стимулювання інноваційної активності підприємств та організацій.

У 2017 р. інноваційною діяльністю в промисловості займалися 759 підприємств, або 16,2% обстежених промислових. У розрізі видів економічної діяльності слід виокремити підприємства з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (53,8%), інших транспортних засобів (37,1%), комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (34,0%), напоїв (25,9%), електричного устаткування (25,2%), хімічних речовин і хімічної продукції (25,0%). Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Харківській, Тернопільській, Миколаївській, Черкаській, Кіровоградській, Івано-Франківській, Запорізькій, Сумській областях та м. Києві.

По-п'яте, аналізуючи джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств, можна зазначити, що в основному воно здійснюється за рахунок власних коштів підприємств (рис. 3).

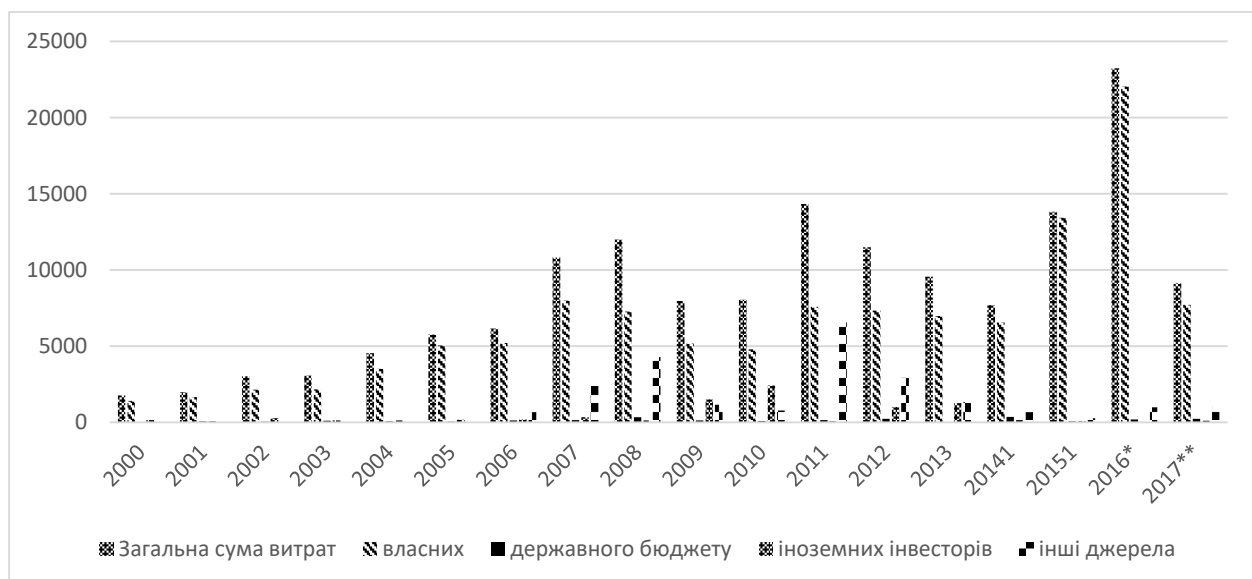
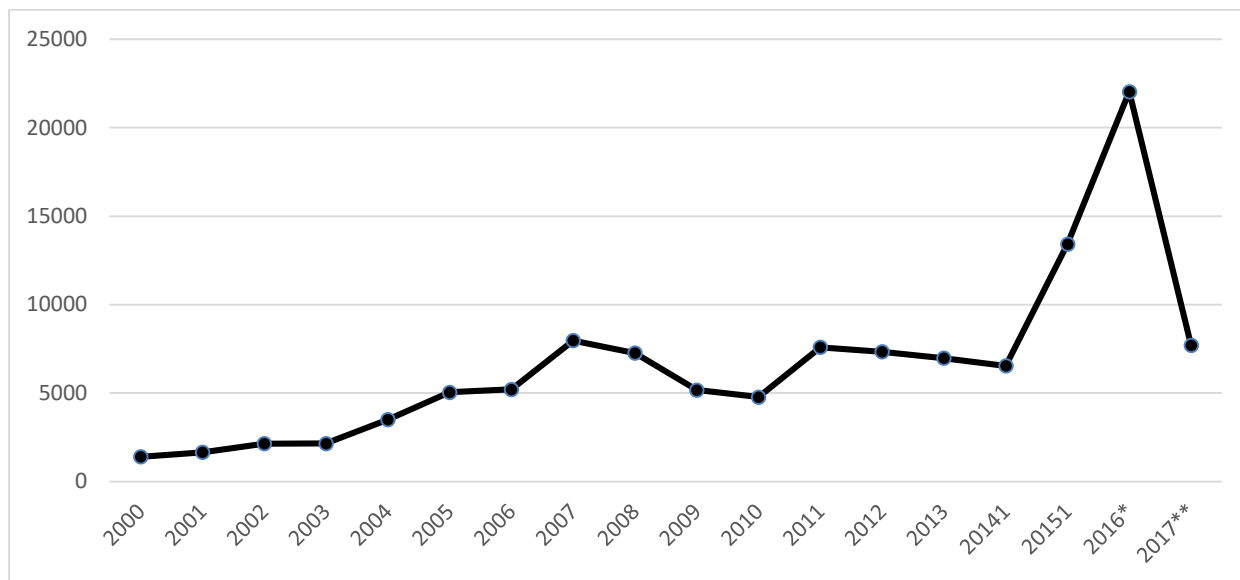

Рис. 3. Розподіл джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств, млн.грн. [6].

На рис. 4 наведено динаміку власних коштів підприємств, що направляються на фінансування інноваційної діяльності.

Примітка: * дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях;

** дані наведені за результатами державного статистичного спостереження за формою № ІНН "Обстеження інноваційної діяльності підприємств за період 2014-2016 років" (за міжнародною методологією)

Рис. 4. Тенденція зміни власних коштів промислових підприємств, направлених на фінансування їх інноваційної діяльності

Графік власних коштів свідчить про сформовану стійку тенденцію поживлення інноваційної активності промислових підприємств України. Так, за період 2000-2016 рр. (2017 рік не залучений до аналізу на підставі зміни методології розрахунку показника) значення цього показника зросло в 15 разів. Тобто керівники промислових підприємств розуміють, що тільки завдяки інноваційній активності, впровадженню технологічних, технічних, управлінських інновацій, стимулюванню інноваційної праці вони зможуть бути конкурентоспроможними на національному та світовому ринку.

Що стосується розподілу витрат на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт, можна зазначити, що відповідно до видів робіт

витрати розподіляються на фундаментальні, прикладні дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки, при чому в середньому 56% витрат припадає на останній вид робіт (рис. 5).

Аналізуючи наведену динаміку (рис. 5) можна зазначити, що за 8 років змінилася тенденція розподілу витрат між фундаментальними та прикладними дослідженнями у бік збільшення останніх, тобто сьогодні в Україні робиться акцент на прикладних дослідженнях, що призначені швидко імплементуватися у практику діяльності господарюючих суб'єктів. Так, якщо у 2010 році витрати на фундаментальні дослідження перевищували прикладні на 37%, то у 2017 році витрати на прикладні дослідження були більше за витрати на фундаментальні дослідження на 10%.

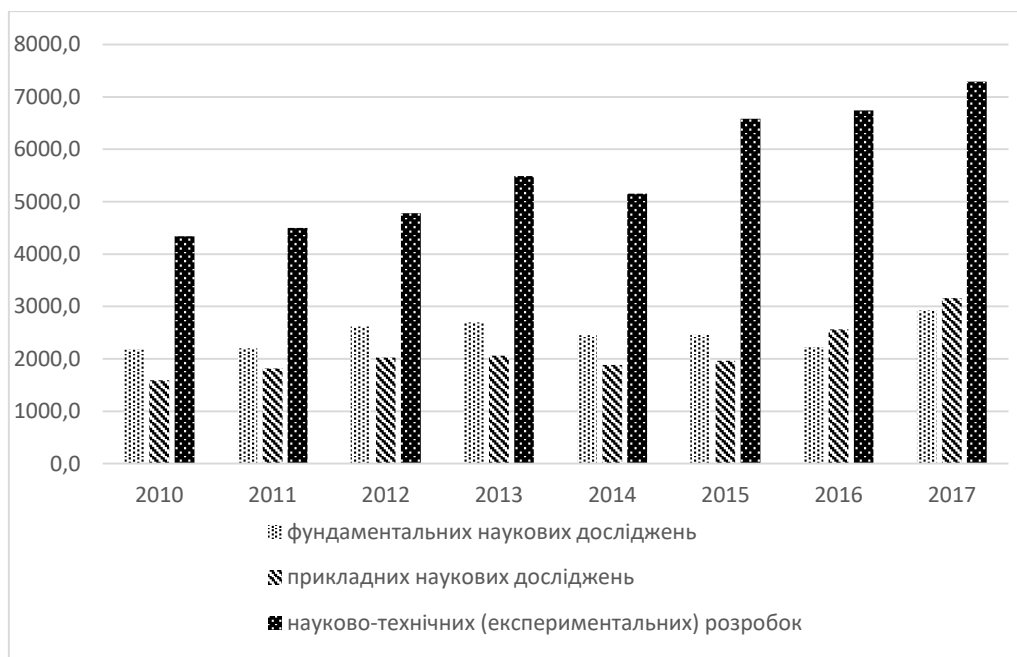

Рис. 5. Розподіл витрат на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт, млн. грн.

У 2016р. 19,3% загального обсягу витрат були спрямовані на виконання фундаментальних наукових досліджень, які на 91,7% профінансовано за рахунок коштів бюджету. Частка витрат на виконання прикладних наукових досліджень становила 22,2%, які на 49,5% фінансувалися за рахунок коштів бюджету та 31,2% – за рахунок коштів організацій підприємницького сектору.

На виконання науково-технічних (експериментальних) розробок спрямовано 58,5% загального обсягу витрат, які на 37,4% профінансовані організаціями підприємницького сектору, 34,0% – іноземними фірмами та 13,5% – за рахунок власних коштів.

По-шосте, впровадження інновацій на промислових підприємствах доцільно аналізувати по двох напрямках - тенденція щодо привабливості впровадження інновацій та якісна структура інновацій. На рис. 6 наведено динаміка питомою ваги підприємств у загальній їх кількості, що впроваджували інновації.

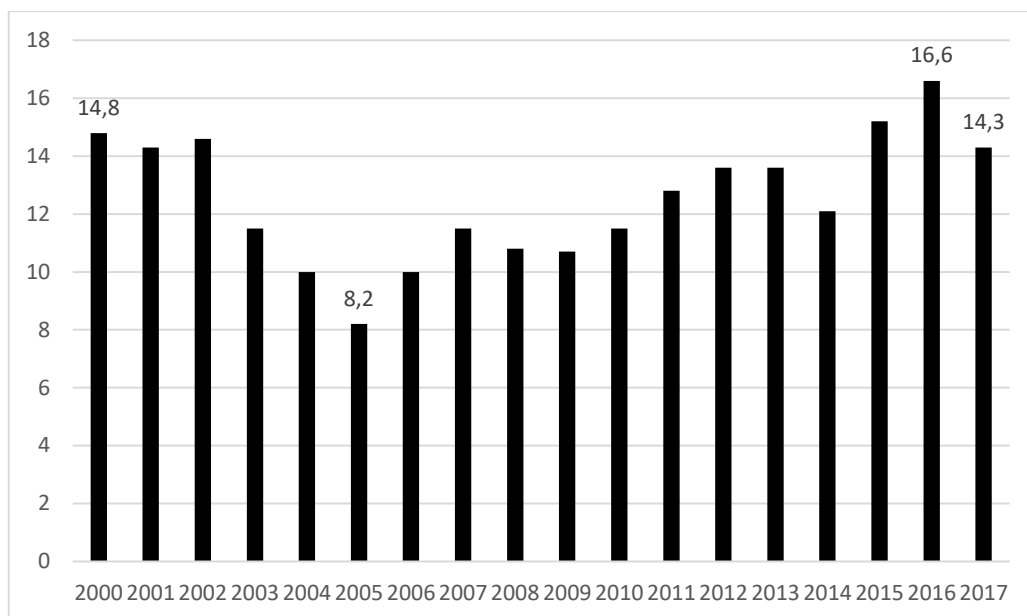

Рис. 6. Графік питомої ваги підприємств промисловості, що впроваджували інновації.

Аналізуючи графік можна зробити висновок про нестійку тенденцію впровадження інновацій в промисловості. Найменше значення цього показника припадає на 2005 рік, що є точкою локального мінімуму, яка характеризує зміну спадної тенденції на висхідну. Дійсно, за період 2005-2016 рр. питома вага підприємств, що впроваджували інновації зросла вдвічі й склала 16,6% від загальної кількості підприємств промисловості.

Але, незважаючи на позитивність цієї тенденції, на жаль, питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції, має

протилежну, негативну тенденцію. Так, найбільше значення цього показнику припадає на 2000 рік (9,4%), 2001 рік (6,8%) та період 2005-2007 рр. (6,7%). Починаючи з 2008 року, в Україні сформувалася спадна тенденція цього показнику й станом на 2017 рік його значення складає тільки 0,7%.

Якісну структуру інновацій складають впровадження технологічних процесів, інноваційних видів продукції, нових видів техніки. В рис.7 наведено за період 2000-2017 рр, динаміки впровадження технологічних процесів та інноваційних видів продукції.

Так, аналіз наведених графіків дозволяє зробити висновок, що, починаючи з 2005 року, ці тенденції односпрямовані й мають стагнаційний характер. Сплеск виробництва інноваційних видів продукції у 2000-2005 рр. був спровокований, з одного боку, недосконалістю законодавчої бази тих років, з другого, об'єктивним процесом створення нових видів продукції.

Рис. 7. Види інновацій промислових підприємств

Серед регіонів [8], підприємства яких створили передові технології найбільшу питому вагу займають у 2014 році такі: м. Київ – 28,3 % (у порівнянні з 2012 роком простежується зменшення підприємств, які створили передові технології у 2,1 рази, з 2010 роком – у 1,7 раз), у Харківській області –

16 % (у порівнянні з 2012 роком їх кількість зменшилася у 1,4 раз; у порівнянні з 2010 роком – у 1,35 раз), у Дніпропетровській та Івано-Франківській областях у 2014 році – 7,5 %, Донецької – 5,6 %, що у порівнянні з 2012 роком зменшилася у 2,5 рази, а у порівнянні з 2013 роком – у 2,3 раз. Проте порівняно з 2012 роком у Івано-Франківській області даний показник зріс у 1,3 рази.

Поряд із збільшенням інноваційно-активних промислових підприємств, на жаль, показники стану інноваційних процесів та використання їх у економіці в Україні залишаються надзвичайно низькими, науково – технічні розробки та їх впровадження сьогодні – одна з найбільш нерегульованих сфер суспільного життя. Серед причин такого занепаду інтелектуального потенціалу слід назвати не тільки недостатній рівень фінансування, але й відсутність єдиної продуманої державної підтримки інноваційних процесів.

Головними інноваціями на промислових підприємствах є виробництво та освоєння інноваційних видів продукції. Але найприбутковішим у довгостроковій перспективі є створення та впровадження саме технологічних інновацій, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності та можливості виходу на міжнародні ринки. Непослідовність української держави у проведенні науково-технічної та інноваційної політики та підтримці високотехнологічних виробництв призвела до вкрай негативних структурних змін в економіці - занепаду високотехнологічних підприємств і домінування низько-технологічних сировинних виробництв. Цим зумовлено фактичне згортання інноваційної діяльності у промисловості. В Україні з 1991 року через непослідовність у проведенні науково-технологічної та інноваційної політики та її низьку ефективність закріплюються тенденції до технологічного відставання від розвинених країн світу.

Висновки. Запропоновані концептуальні положення щодо оцінювання інноваційної активності на підприємстві містять наступні наукові результати: виділено перелік факторів мікросередовища, які впливають на інноваційну активність підприємств та поставлено їм у відповідність статистичні показники, які дають змогу провести оцінювання; проведено оцінювання

інноваційної активності сучасних українських підприємств, яке дозволило виявити негативні тенденції, напрямки та пріоритети інноваційного розвитку підприємств.

Напрямок подальшого дослідження може бути обрано побудову системи моніторингу інноваційної праці на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Коваленко О. В. Управління інноваційною діяльністю: шляхи вдосконалення: монографія / Коваленко О. В., Конащук В. Л., Кромська Л. А., за загальною редакцією д.е.н., проф. Коваленко; Запоріж. держ. інж. акад. – Запоріжжя: ЗДІА, 2014. – 144 с.
2. Ткаченко А.М., Дробецька Т. О.. Формування інноваційних підходів до управління металургійним підприємством [Текст]: монографія / Ткаченко А. М., Дробецька Т. О. – Дніпропетровськ: Вид-во ДВНЗ УДХТУ, 2015. – 188 с.
3. Городникова Н.В., Гохберг Л.М., Дитковский К.А. и др. Индикаторы инновационной деятельности: 2015: Стат. сб. / Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». - М.: НИУ ВШЭ, 2015. - 320 с.
4. Методологія та технологія управління сучасними підприємствами: теоретичний та практичний аспекти: монографія / під заг. ред. докт. екон. наук, професора Т. І. Лепейко. – Харків: Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 338 с.
5. The Global Innovation Index 2014. The Human Factor in Innovation. Cornell University, INSEAD, WIPO. - 2014. 400 p
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
7. Наукова та інноваційна діяльність України: статистичний збірник/ Державна служба статистики України; за ред. О. О. Кармазіна – К.: ТОВ "Август Трейд", 2017. – 141 с.
8. Статистичний збірник «Регіони України», частина 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Черноіванова Г.С.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Метою статті обрано формування підходу до оцінювання інноваційної активності на підприємстві. У статті побудовано логіку процесу оцінювання інноваційної активності на мікрорівні; обґрунтовано концептуальні засади до оцінювання інноваційної активності на підприємстві; напрямок оцінювання макрорівня розвитку інноваційної активності пропонується досліджувати за допомогою відповідних показників. У статті запропоновані концептуальні положення щодо оцінювання інноваційної активності на підприємстві, які містять наступні наукові результати: виділено перелік факторів мікросередовища, які впливають на інноваційну активність підприємств та поставлено їм у відповідність статистичні показники, які дають змогу провести оцінювання; проведено оцінювання інноваційної активності сучасних українських підприємств, яке дозволило виявити негативні тенденції, напрямки та пріоритети інноваційного розвитку підприємств.

Ключові слова: оцінювання інноваційної активності, фактори мікросередовища, інноваційна праця, показники оцінювання.

Черноіванова А.С.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Целью статьи выбрано формирование подхода к оценке инновационной активности на предприятии. В статье построена логика процесса оценки инновационной активности на микроуровне; обоснованы концептуальные основы к оценке инновационной активности на предприятии; направление оценки микроуровня развития инновационной активности предлагается исследовать с помощью соответствующих показателей. В статье предложены концептуальные положения по оценке инновационной активности на предприятии, которые содержат следующие научные результаты: выделен

перечень факторов микросреды, влияющие на инновационную активность предприятий и поставлены им в соответствие статистические показатели, которые позволяют провести оценку; проведена оценка инновационной активности современных украинских предприятий, которая позволила выявить негативные тенденции, направления и приоритеты инновационного развития предприятий.

Ключевые слова: оценивание инновационной активности, факторы микросреды, инновационный труд, показатели оценивания.

Відомості про автора

Черноіванова Ганна Степанівна – кандидат економічних наук, докторант, доцент менеджменту та бізнесу, Харківський національний університету імені Семена Кузнеця

Контактна інформація: 0675783797, E-mail: anna1213ch@ukr.net

Черноиванова Анна Степановна – кандидат экономических наук, докторант, доцент кафедры менеджмента и бизнеса, Харьковский национальный университет имени Семена Кузнеця.

Офіційне написання англійською мовою: Chernoiwanova Hanna